

Výzva č. 1524
Specifické podmínky***2026****VISK 4 – Národní program ochrany knihovních fondů****Základní cíle**

V souladu s Konceptí rozvoje knihoven v České republice na léta 2021–2027 s výhledem do roku 2030 přispívá podprogram VISK 4 – Národní program ochrany knihovních fondů k ochraně, dlouhodobému uchování a zpřístupnění vzácných dokumentů knihoven a dalších sbírek, tvořících součást národního kulturního dědictví. Základním cílem je, aby dokumenty byly uchovány v dobrém fyzickém stavu pro budoucí generace.

VISK 4 vytváří podmínky pro co nejširší účast tuzemských institucí, které vlastní vzácné fondy a sbírky (rukopisy, staré tisky, vzácné novodobé dokumenty, mapy, aj.), které jsou uloženy na území České republiky, a to bez ohledu na místo, kde vznikly či byly zhotoveny. Hlavním kritériem ochrany je míra jejich ohrožení a unikátnost.

Dále je VISK 4 zacílen zejména na bohemikální dokumenty ohrožené rozpadem (křehnutím) papírového nosiče. Špatný fyzický stav především starších novin a časopisů, ale i knih a rukopisů výrazně omezuje čtenářské a badatelské využívání této součásti národního kulturního bohatství. U převážné části titulů znemožňuje meziknihovní výpůjční službu, znesnadňuje zhotovování kopií pro uživatele, zkracuje jejich celkovou životnost a zhoršuje možnosti uchování takto poškozených dokumentů pro budoucnost.

VISK 4 doplňuje digitalizační aktivity podporované v rámci podprogramů VISK 6 a VISK 7, které rovněž přispívají k prevenci poškození a ochraně originálu dokumentu. Propojení zmíněných aktivit je žádoucí, neboť dotváří snahu o komplexní záchranu knihovních dokumentů. Při posuzování žádosti proto může být přihlédnuto k tomu, zda dokument, který je předmětem žádosti o poskytnutí dotace z podprogramu VISK 4, byl již digitalizován nebo je jeho digitalizace plánována. Provedení restaurátorského či konzervátorského zásahu se doporučuje zkoordinovat s digitalizačními pracemi (např. v souvislosti s rozvazováním či rozvolňováním vazby apod.)**

Podprogram VISK 4 je zaměřen na tyto činnosti (tematické okruhy):

- a) Ochrana knihovních dokumentů před nepříznivými vlivy prostředí s důrazem na konzervační a restaurátorské zákroky pro zlepšení jejich fyzického stavu
- b) Zhotovení ochranných obalů z lepenky archivních kvalit
- c) Odkyselování svazků postižených degradací kyselého papíru
- d) Monitoring a úprava klimatických parametrů, prevence škod při živelních pohromách

* Součástí dokumentace výzvy č. 1524 jsou všeobecné podmínky a specifické podmínky zároveň.

** V případě plánované digitalizace exempláře je vhodné digitalizovat knihu ve fázi, kdy je rozvolněná vazba, kdy lze rozevřít blok až do hřbetu. Po restaurátorském zásahu, při němž jsou obnoveny vazební prvky ve hřbetní části, může dojít k omezení rozevření knihy, což může bránit skenování textů umístěných u hřbetní části listů.

a) Ochrana knihovních dokumentů před nepříznivými vlivy prostředí s důrazem na konzervační a restaurátorské zákroky pro zlepšení jejich fyzického stavu

V rámci této aktivity jsou podporovány základní konzervátorské a restaurátorské zásahy na dokumentech ohrožených zničením či trvalým poškozením originálního nosiče.

Dotaci lze žádat na restaurování, konzervaci i prevenci biologického napadení. Dále je možné financovat provedení odborného restaurátorského průzkumu rukopisů a tisků i novodobých fondů, zjištění stavu a rozsahu poškození včetně dokumentace a návrhů na restaurátorské a konzervační zásahy, restaurování a opravy na základě provedených průzkumů, vyhodnocení mikrobiologických stěrů, zjištění četnosti výskytu spor plísní, příp. dezinfekci dokumentu zmlžením, monitoring hmyzích škůdců a dezinsekcí dokumentů, dále na mechanickou očistu historických a vzácných knihovních fondů.

Podle posledních výzkumů je zhruba čtvrtina novodobých bohemikálních fondů v nevyhovujícím fyzickém stavu, který negativně ovlivňuje jejich využití pro zpřístupňování. Bez potřebných konzervátorských či restaurátorských zásahů se jejich stav bude dále zhoršovat. Lze žádat také o dotaci na drobné vybavení pro průzkum fondů jako např. pH metry, váhy, dokumentační technika a materiál, materiál a přístrojové vybavení pro očistu fondů, materiál pro mikrobiologické stěry, lapače hmyzu apod.

Obecná pravidla

Metodologické postupy k ochraně dokumentů před nepříznivými vlivy prostředí s důrazem na konzervační a restaurátorské zákroky jsou zveřejněny na webu Národní knihovny České republiky: <https://kramerius-info.nkp.cz/index.php/visk-4/konzervacni-a-restauratorske-zakroky-pro-zlepseni-fyzickeho-stavu-ohrozenych-dokumentu/> a jsou pro žadatele o dotaci závazné.

Vlastním zásahům musí předcházet detailní průzkum vybraných exemplářů vedoucí k zjištění skutečného fyzického stavu dokumentů, který bude doložen základní hodnotící zprávou, podle níž bude navržen postup konzervátorských a restaurátorských zásahů.

V rámci podprogramu VISK 4 lze podporovat:

- systematické průzkumy knihovních fondů,
- vybavení potřebné pro průzkum fyzického stavu fondů, jako např. pH metr, USB mikroskop, fotoaparát, notebook, další spotřební materiál aj. (viz metodika),
- rozvoj a správu centrální aplikace pro průzkum novodobých fondů a návazného Registru odkyselených dokumentů,
- restaurátorské a konzervátorské zásahy,
- provedení mikrobiologických stěrů a vyhodnocení aktivity (vyhodnocení mikrobiologických stěrů) a četnosti výskytu spor plísní,
- dezinfekce knihovních fondů,
- monitoring hmyzích škůdců,
- dezinsekcí dokumentů,
- mechanickou očistu knihovních fondů.

Žádosti o prostředky na monitoring a ošetření proti biologickým škůdcům (mikroskopické houby, hmyz) musí být doplněny vyjádřením Odboru ochrany knihovních fondů Národní knihovny České republiky, zda jsou zvolené postupy a prostředky vhodné, s ohledem na materiál, fyzický stav a povahu napadeného fondu.

Pokud je součástí žádosti konzervační nebo restaurátorský zásah, žadatel o dotaci předloží seznam všech dokumentů navržených k těmto zásahům s minimálním bibliografickým

popisem (signatura, titul periodika/ autor - název, provenience, datace, počet stran), včetně zdůvodnění výběru konkrétního dokumentu pro tyto zásahy, fotografie ilustrující stav dokumentu, podrobnou charakteristiku fondu atd. Povinnou součástí žádosti je písemný konzervátorský či restaurátorský záměr, vypracovaný zvoleným dodavatelem konzervátorských prací podle zveřejněných metodologických postupů, jehož nedílnou součástí je kopie povolení k restaurování pro příslušnou restaurátorskou specializaci, vydané Ministerstvem kultury. Součástí restaurátorského záměru musí být:

- popis a identifikace dokumentu, bibliografické údaje,
- průzkum a dokumentace fyzického stavu před zásahem (pokud je to možné, tak fotodokumentace stavu, materiálové složení, rozsah a přesné místo odběru vzorků, určení místa měření i s grafickým znázorněním, předchozí zásahy, popis a dokumentace poškození),
- návrh postupu zásahu, technologické metody, úplný výčet prací, návrh všech použitých materiálů se zdůvodněním. U dokumentů na papíru nesmí chybět stanovení hodnoty pH papíru (není povoleno stanovení hodnoty pH papíru pH tužkou).

Po provedení konzervátorského či restaurátorského zásahu na dokumentech příjemce dotace zajistí pro dokumenty ve svých skladovacích prostorách optimální podmínky pro dlouhodobé uložení, případně uložení do ochranného obalu. V rámci závěrečné zprávy a vyúčtování dotace příjemce předloží také konzervátorskou či restaurátorskou zprávu. Dokumentace restaurování musí mít stanovenou strukturu a splňovat požadavky dané zákonem č. 20/1987 Sb., o státní památkové péči, v platném znění.

Povinné součásti restaurátorské/ konzervátorské zprávy:

I. Písemná část:

- Popis a identifikace dokumentu, bibliografické údaje.
- Průzkum a dokumentace fyzického stavu před zásahem (fotodokumentace stavu, materiálové složení, rozsah a přesné místo odběru vzorků, určení místa měření i s grafickým znázorněním, předchozí zásahy, popis a dokumentace poškození).
- Provedené průzkumy (účel průzkumu, zjištění).
- Podrobný výčet postupných kroků zásahu včetně výčtu použitých technologií a materiálů a včetně zdůvodnění daného postupu.
- Výčet zjištěných vplynů v průběhu restaurátorského/ konzervačního zásahu.
- Výčet odstraněných částí dokumentu s popisem jejich konzervace, identifikace a uložení.
- Stanovení míry ztrát originálních částí či jiných složek s výpovědní hodnotou (včetně lokalizace – grafické znázornění).
- Stanovení způsobu a možnosti odstranění provedených zásahů.
- Doporučení správného režimu uložení (případně vystavení, transportu atd.)
- Seznam vyobrazení obrazové části zprávy.
- Datum vyhotovení, seznam a podpisy všech aktivních účastníků restaurátorského zásahu.

II. Obrazová část:

- Fotodokumentace původního stavu.

- Fotodokumentace průběhu zásahu.
- Fotodokumentace stavu po zásahu, případná grafická dokumentace.
- Případná speciální dokumentace (rentgenové snímky, spektra, snímky z průzkumů apod.)
- Fotodokumentace musí být detailní a vždy provedena s fotografickou škálou. Základní fotodokumentace je součástí tištěné restaurátorské zprávy. Další fotodokumentace se odevzdává v elektronické formě.

Je-li součástí konzervátorského či restaurátorského zásahu zhotovení ochranného obalu (aktivita b) nebo odkyselení dokumentu postiženého degradací kyselého papíru (aktivita c), žadatel ke své žádosti přiloží rovněž příslušné čestné prohlášení k dané aktivitě. V takovém případě je rovněž povinen konzultovat kvalitu materiálů ochranných obalů (kartony, lepenky, papíry) a zvolený typ odkyselovací technologie s pracovníky Odboru ochrany knihovních fondů Národní knihovny České republiky.

Odkazy na závazné standardy a relevantní dokumenty:

Postupy pro konzervaci a restaurování novodobých dokumentů:

<https://kramerius-info.nkp.cz/index.php/visk-4/konzervacni-a-restauratorske-zakroky-pro-zlepseni-fyzickeho-stavu-ohrozenych-dokumentu/>

Ochrana knihovních fondů a kulturního dědictví:

<https://wayback.webarchiv.cz/wayback/20241218170121/https://www.nkp.cz/o-knihovne/odborne-cinnosti/sprava-a-ochrana-fondu/pece-o-knihovni-sbirky/okf>

<https://wayback.webarchiv.cz/wayback/20241218170125/https://www.nkp.cz/o-knihovne/odborne-cinnosti/sprava-a-ochrana-fondu/vlivy>

Přístup k restaurování a konzervaci písemných památek:

<https://wayback.webarchiv.cz/wayback/20241218170153/https://www.nkp.cz/o-knihovne/odborne-cinnosti/sprava-a-ochrana-fondu/oddeleni-restaurovani-1/pristup-k-restaurovani-a-konzervaci-pisemnych-pamatek>

Metody konzervace a ošetření poškozených dokumentů:

<https://wayback.webarchiv.cz/wayback/20241218170138/https://www.nkp.cz/o-knihovne/odborne-cinnosti/sprava-a-ochrana-fondu/konzervace>

Hlavní typy restaurátorských zásahů:

<https://wayback.webarchiv.cz/wayback/20241219003149/https://www.nkp.cz/o-knihovne/odborne-cinnosti/sprava-a-ochrana-fondu/oddeleni-restaurovani-1/hlavni-typy-restauratorskych-zasahu>

Restaurování knih metodou in situ:

<https://wayback.webarchiv.cz/wayback/20241219003201/https://www.nkp.cz/o-knihovne/odborne-cinnosti/sprava-a-ochrana-fondu/oddeleni-restaurovani-1/restaurovani-knih-metodou-in-situ>

Mechanická očista knihovních fondů:

<https://wayback.webarchiv.cz/wayback/20241219004455/https://www.nkp.cz/o-knihovne/odborne-cinnosti/sprava-a-ochrana-fondu/oddeleni-preventivni-konzervace-1/konzervace-ocista>

Památkový postup – Opravy plastových vazeb novodobých knihovních fondů:
<http://www.nusl.cz/ntk/nusl-386298>

Památkový postup – Restaurování novodobých knižních vazeb s textilním potahem z fondů veřejných knihoven: <http://www.nusl.cz/ntk/nusl-386299>

Metodika průzkumu fyzického stavu novodobých knihovních fondů:
<http://www.nusl.cz/ntk/nusl-253544>

Kontakty:

Metodická pomoc a konzultace v oblasti průzkumu, konzervátorských a restaurátorských zákroků: Ing. Petra Vávrová, Ph.D. (Petra.Vavrova@nkp.cz), Mgr. Jitka Neoralová (Jitka.Neoralova@nkp.cz) a Dana Novotná (Dana.Novotna@nkp.cz).

b) Zhotovení ochranných obalů z lepenky archivních kvalit

Tato aktivita umožňuje vytvářet ochranné obaly z nekyselé lepenky pro poškozené či fyzicky degradující dokumenty a vytvořit tak podmínky pro jejich dlouhodobé uchování.

Obecná pravidla

Ochranné obaly jsou využívány jako preventivní ochrana knihovních fondů před účinky negativních vnějších vlivů. Knihovní fondy jsou uloženy v různých depozitářích a vliv vnějších degradačních parametrů je různorodý. Ochranný obal plní funkci mechanické ochrany, ochrany před působením vnějších degradačních vlivů (polutanty, prachem, částečně i biologickými škůdci, přírodní katastrofami i nehodami v depozitářích).

Pro výrobu ochranných obalů je využívána sendvičová lepenka archivní kvality. S ohledem na maximální ochranu fondů je žádoucí, aby lepenka byla vyrobena výhradně z bělené sulfátové buničiny (ECF) s obsahem alkalického plniva, resp. alkalickou rezervou minimálně odpovídající obsahu 2 % CaCO_3 . V optimálním případě by měla být třívrstvá, přičemž vnější povrchová vrstva by měla být prostá rozpustných barviv. Žadatel o dotaci by měl uvést, jakou tloušťku lepenky bude poptávat (0,8 mm, 1,0 mm nebo 1,2 mm). Materiál, z něhož je lepenka zhotovena, nesmí obsahovat optické zjasňovače, lignin ani ligninové látky, kyselé klíždlo na bázi síranu hlinitého. Ke spojení vrstev musí být použito pH neutrální stabilní lepidlo na bázi akrylátových disperzí, škrobu nebo želatiny. Pro vytváření ochranných obalů na vzorkovacím a vyřezávacím plotteru je podmínkou, aby odpor lepenky vůči ohýbání standardní drážky vytvořené na plotteru při ohnutí o 30 ° byl v rozmezí 6,6-9,2 N; při ohnutí lepenky o 180 ° by vnější vrstva neměla prasknout.

Žadatel o dotaci, který předpokládá výrobu ochranného obalu v rámci restaurátorského záměru, musí v žádosti o poskytnutí dotace vyplnit také příslušné čestné prohlášení týkající se ochranných obalů.

Předpokládá-li výrobu ochranných obalů u většího množství dokumentů, specifikuje kritéria jejich výběru (nikoli pouhý výčet signatur), definuje jejich významnost a klimatické podmínky, v nichž budou ošetřené dokumenty uloženy, popř. přiloží zprávy o měřeních či plány na nápravná opatření.

V případě realizace výroby obalů na pracovišti Národní knihovny České republiky je třeba se s dostatečným předstihem, tj. před podáním žádosti o poskytnutí dotace, předem informovat o možných kapacitách výroby, které jsou omezené. Při přípravě žádosti směřované k využití pracoviště Národní knihovny České republiky je doporučeno zahrnout ostatní osobní náklady pracovníků Národní knihovny České republiky vyrábějících ochranné obaly z nekyselé

lepenky. V obou případech je nutné předem kontaktovat Ing. Petru Vávrovou, Ph.D. (Petra.Vavrova@nkp.cz).

V případě využití jiného dodavatele je nutné zaslat vzorek lepenky na odpovědné pracoviště Národní knihovny České republiky s dotazem, zda nabízená lepenka odpovídá parametrům lepenky archivních kvalit. Tuto konzultaci je třeba v projektu doložit písemným vyjádřením nebo kopií emailové komunikace.

V rámci projektu lze žádat o dotaci na ochranné obaly na jakékoli knihovní fondy či dokumenty ohrožené degradací svého fyzického nosiče (tj. nejen na odkyselené či digitalizované tituly). V projektu je třeba uvést, že dokumenty opatřené ochrannými obaly budou mít status dlouhodobé ochrany, tedy popsat, jak s nimi bude nakládáno, doložit vhodnost skladovacích prostor atd.

Odkazy na závazné standardy a relevantní dokumenty:

Obecné informace:

<https://wayback.webarchiv.cz/wayback/20241218170149/https://www.nkp.cz/o-knihovne/odborne-cinnosti/sprava-a-ochrana-fondu/oddeleni-preventivni-konzervace-1/obaly>

Kontakty:

Metodická pomoc a konzultace v oblasti výroby ochranných obalů: Ing. Petra Vávrová, Ph.D. (Petra.Vavrova@nkp.cz), Dana Novotná (Dana.Novotna@nkp.cz).

Konzultace ke specifickým potřebám ochranných obalů pro zvukové dokumenty: Filip Šír, DiS. (filip_sir@nm.cz).

c) Odkyselování svazků postižených degradací kyselého papíru

Dlouhodobá ochrana knihovních fondů je do značné míry ovlivněna jejich fyzickým stavem, neboť mnohé dokumenty jsou vytištěny na kyselém papíře způsobujícím jejich rozpad. To se projevuje zejména u novin, ale i např. u monografií. Jedinou cestou k záchraně je proces odkyselování neboli deacidifikace – speciální chemický proces, během něhož dochází k neutralizaci či odstranění volných kyselin obsažených ve struktuře papíru. Tato činnost podporuje trvalé dochování fondů díky obnově stability papíru a zpomalování jeho rozpadu v blízké budoucnosti.

Obecná pravidla

- Postup odkyselování a výběr dokumentů pro proces hromadného i individuálního odkyselování je žadatel před předložením projektu povinen konzultovat s Odborem ochrany knihovních fondů Národní knihovny České republiky. Tuto konzultaci je třeba v projektu doložit písemným vyjádřením nebo kopií emailové komunikace. Základní požadavky na výběr dokumentů a realizaci projektu v podprogramu VISK 4 musí splňovat kritéria stanovená v metodice Hromadného odkyselování knih – kritéria výběru a související proces zpracování, dostupné na:
- <https://kramerus-info.nkp.cz/wp-content/uploads/2016/08/Hromadné-odkyselení-knih-metodika-.pdf>
- Neutralizované knihy nesmí být rozvazovány, pokud není proces odkyselování součástí komplexního restaurátorského zásahu.

- Proces musí být aplikovatelný na všechny druhy papíru, resp. papíry obsažené v knihovním fondu Národní knihovny České republiky.
- Proces nesmí negativně ovlivňovat jakýkoliv druh materiálu použitý na knize.
- Metoda odkyselení nesmí způsobovat změnu barevnosti materiálů knižní vazby, vytvářet vrstvy reziduí odkyselovacího prostředku na povrchu, způsobovat deformace a jinak poškozovat ošetřené dokumenty.
- Veškeré kyseliny musí být kompletně a trvale neutralizovány[†].
- Neutralizaci musí být vytvořena v papíru alkalická rezerva ekvivalentní 2 % uhličitanu vápenatého – stanovení dle ISO 10716[‡]. Při odkyselování by se měl vytvořit v papíru nadbytek uhličitanů vápenatého nebo hořečnatého, které jsou pak schopny absorbovat plynné oxidy síry a dusíku nacházející se v atmosféře i plyny organických kyselin vznikající přirozeně v papíru.
- Distribuce pH a alkalické rezervy musí být homogenní v celé knize a v materiálech knih. Stanovení např. Atomovou absorpční spektrometrií EN ISO 7980:2000, dle Papiertechnische Stiftung (PTS) Nr. 30799. Průnik částic uhličitanů vápenatého nebo hořečnatého skrz materiály, resp. jejich vláknitou strukturu a odkyselení ve hmotě, nejen povrchově (bez bílých reziduí na povrchu materiálů).
- Hodnota pH papíru musí být mezi 7 a 8,5 (tolerance u hodně kyselých materiálů min. 6,5 až po 9,5 u méně kyselých materiálů) – stanovení hodnoty pH studeného vodného výluhu dle normy ČSN ISO 6588. Hodnoty pH vyšší než 9,5 a naměřené na povrchu papíru mohou indikovat poškození pomocí alkalické hydrolýzy.
- Životnost neutralizovaného papíru (stanoveno testy urychleného stárnutí dle ČSN 50 0375, dnes spíše dle ISO 5630/1 a dále ISO 5630/3) by měla vzrůst ideálně pětinašobně.
- Mechanické vlastnosti materiálů knih by měly zůstat nezměněny; pokud dojde ke zlepšení, je to žádoucí. Stanovení různých mechanických vlastností referenčních vzorků[§] dle norem, např. ISO 5626.
- Použité chemikálie nesmí být nebezpečné pro obsluhu, budoucí čtenáře a životní prostředí.
- Použité chemikálie musí být trvale neškodné pro veškeré součásti knihy.

Žadatel o dotaci předloží přesný soupis svazků postižených degradací kyselého papíru určených pro odkyselení včetně jasného zdůvodnění jejich výběru (kromě nízké hodnoty pH, a dále např. regionální dokumenty, periodika, stupeň poškození originálu, frekvence výpůjček, unikátnost). U vybraných dokumentů musí být vždy uvedena hodnota pH papíru (u vázaných knih hodnota pH papíru knižního bloku, u plošných materiálů a jednolistů hodnota pH papírové podložky). U několikavazkových souborů, edic, z totožného materiálu, provedení a stáří, lze použít hodnotu pH zjištěnou některou z metod statistického hodnocení fondů (tzn. nemusí být měřena každá jednotka souboru). Předáním soupisu žadatel souhlasí s budoucím zanesením údajů o odkyselovaných dokumentech do budovaného Registru

[†] Tím je míněna doba delší než 50 let.

[‡] Odkyselovací metody hromadné i individuální byly vyvíjeny tak, aby bylo dosaženo této hodnoty alkalické rezervy. Pokud nedosáhne alkalická rezerva ani ekvivalentu 1 % CaCO₃, pak se jedná o jednorázovou neutralizaci bez dlouhodobého efektu ochrany před kyselými látkami do budoucnosti. Taková metoda, která nedosahuje vytvoření dostatečné alkalické rezervy v papíru, nebude v rámci podprogramu VISK 4 podporována.

[§] Týká se testování metod odkyselování, kdy se metoda otestuje na vzorku obdobného stáří a materiálového složení, tj. na referenčním vzorku, nikoli na vzorku z historické knihy. Také restaurátorské postupy se ověřují na referenčních vzorcích.

odkyselených dokumentů, které tam žadatel uvede sám nebo prostřednictvím pracoviště Národní knihovny České republiky. Po odkyselení dokumentů je nezbytné změřit hodnotu pH papíru a hodnotu pH uvést v Registru odkyselených knih a v závěrečné zprávě o využití dotace.

Žadatel, který předpokládá odkyselení dokumentu v rámci restaurátorského záměru, musí v žádosti o poskytnutí dotace vyplnit také příslušné čestné prohlášení týkající se odkyselování.

Po provedeném odkyselení dokumentů zajistí příjemce dotace pro tyto dokumenty ve svých skladovacích prostorách co nejvíce vyhovující podmínky pro dlouhodobé uložení.

Kromě nákladů na odkyselení lze dotaci žádat také na práce spojené s optimalizací, správou a zkvalitněním služeb Registru odkyselených dokumentů, včetně jeho napojení na další aplikace. Tyto činnosti je nutné konzultovat s pracovišti Národní knihovny České republiky a tuto komunikaci doložit k žádosti o dotaci.

Odkazy na závazné standardy a relevantní dokumenty:

metodika Hromadné odkyselování knih – kritéria výběru a související proces zpracování:
<https://kramerius-info.nkp.cz/wp-content/uploads/2016/08/Hromadné-odkyselení-knih-metodika-.pdf>

Registr odkyselených dokumentů:
<https://registrodkyselovani.nkp.cz>

Kontakty:

Metodická pomoc v oblasti odkyselování knihovních fondů: Ing. Petra Vávrová, Ph.D. (Petra.Vavrova@nkp.cz), příp. Mgr. Michaela Bežová (Michaela.Bezova@nkp.cz) a Mgr. Anna Vandasová (Anna.Vandasova@nkp.cz)

d) Monitoring a úprava klimatických parametrů, prevence škod při živelních pohromách

Preventivní konzervace je soubor opatření vedoucích k zastavení či zpomalení degradace a poškozování knihovních fondů. Je ve výsledku mnohem levnější než následné komplikovanější restaurátorské nebo konzervátorské zásahy. Pro dlouhodobé uchování knihovních fondů je nezbytná stabilita teploty a relativní vlhkosti vzduchu, tedy uložení v prostředí s minimálními výkyvy klimatických podmínek. Dalším poškozujícím faktorem je znečištění vzduchu (plynné oxidy síry, dusíku, ozón, sirovodík, prachové částice). Neméně podstatný vliv na fyzických stav knihovních fondů má světlo, jehož účinky jsou kumulativní a nevratné. Průnik slunečního světla do depozitáře má díky obsahu infračerveného záření vliv také na zvyšování teploty v prostoru. Pro zajištění vhodných podmínek pro dlouhodobé uchování knihovních fondů je nezbytné klimatické podmínky pravidelně monitorovat.

V rámci této aktivity jsou podporovány nákupy drobných zařízení a přístrojů pro sledování a následnou regulaci vhodných podmínek pro dlouhodobé uložení a stabilitu knihovních fondů (teplota a relativní vlhkost vzduchu, dále světlené parametry, např. při výstavách, koncentrace prachových částic nebo organických těkavých látek, aj.)

Součástí ochrany knihovních fondů je i připravenost na živelní pohromy a katastrofy. V roce 2019 byla připravena tzv. kolečka první pomoci a záchranných prací pro knihovní fondy. V nich byly prezentovány informace o krocích, které je třeba udělat v prvních 48 hodinách po různých druzích katastrof či živelních pohrom, v závislosti na druhu knihovních fondů (resp. materiálu). V zahraničí jsou dostupné balíčky se základním vybavením pro snížení dopadu živelní katastrofy (např. Disaster Preparedness Kit, First Aid Kit) pro knihovní fondy a kulturní dědictví i pro pracovníky zachraňující zasažené objekty. Pro potřeby českých institucí vznikla dostupnější verze „sad první pomoci“. Jejich vytvoření může výrazným způsobem zefektivnit pracovní postupy správy a ochrany knihovních fondů a napomoci předejít ničivým důsledkům živelních i jiných katastrof (například průsaky vody, prasklá topení atd.)

Obecná pravidla

Je nezbytné, aby žádosti o poskytnutí dotace na nákup zařízení či přístrojů předcházely detailní popis podmínek v depozitáři, popis uložených fondů apod. Skutečný stav podmínek pro uložení knihovních fondů je třeba doložit základní hodnotící zprávou, podle níž bude navržen postup řešení.

Žádat lze o prostředky na nákup mobilních zařízení, materiálů pro úpravu klimatu (odvlhčovače, zvlhčovače, čističky vzduchu), případně čištění vzduchu (čističky vzduchu).

V žádosti musí být doplněna bližší specifikace prostor, případně hodnoty teploty a relativní vlhkosti vzduchu v depozitáři, pro který je zařízení pořizováno. Rovněž musí být uvedena technická specifikace prostor, pokud je žadateli známa:

- Materiál zdiva (beton, panel, cihla, kámen, aj.)
- Povrchová úprava zdí (výmalba, tapeta, obložení dřevem aj.)
- Podlahová krytina (dlažba, beton se stěrkou, linoleum, koberec aj.)
- Plocha depozitáře, případně objem vzduchu
- Novostavba či historická stavba
- Způsob vytápění místnosti
- Způsob větrání či klimatizace
- Přívod vody, odpad, elektrické zásuvky
- Zabezpečení depozitáře proti požáru – EZS
- Materiál mobiliáře/ regálů (kov s vypalovaným lakem, dřevo masiv voskované, dřevo lakované, laminát aj.)
- Četnost úklidu
- Typ umělého osvětlení (zářivky, žárovka, LED, aj.)
- Případně jiné relevantní informace

V rámci podprogramu VISK 4 lze podporovat:

- měření mikroklimatických podmínek v depozitářích či ve skladištích,
- nákup měřících a záznamových přístrojů pro měření a evidenci parametrů mikroklimatu a dalších chemických a fyzikálních vlastností knihovních fondů,
- zařízení a vybavení k zajištění stabilních klimatických podmínek v depozitářích či skladištích jako nákup mobilních jednotek pro úpravu klimatických podmínek (odvlhčovače, zvlhčovače, čističky vzduchu, bezpečnostní vitríny s aktivní či pasivní klimatizací pro bezpečné vystavování písemných památek).

Dotace nelze žádat na stavební úpravy, úpravy centrálních technologií spojené se stavbou apod.

Odkazy na závazné standardy a relevantní dokumenty:

Postupy pro konzervaci a restaurování novodobých dokumentů:

<https://kramerius-info.nkp.cz/index.php/visk-4/konzervacni-a-restauratorske-zakroky-pro-zlepseni-fyzickeho-stavu-ohrozenych-dokumentu/>

Kontakty:

Metodická pomoc a konzultace v oblasti monitoringu a úpravy klimatických parametrů, prevence škod při živelních pohromách: Ing. Petra Vávrová, Ph.D. (Petra.Vavrova@nkp.cz), Mgr. Jitka Neoralová (Jitka.Neoralova@nkp.cz), Dana Novotná (Dana.Novotna@nkp.cz).

Přílohy specifické pro VISK 4*

- Čestná prohlášení – vyjádření k závazným pravidlům a metodickým postupům (povinnost těchto příloh je stanovena jen v případě, kdy projekt příslušnou aktivitu zahrnuje)
- Písemný konzervátorský či restaurátorský záměr včetně kopie povolení k restaurování pro příslušnou restaurátorskou specializaci, vydané Ministerstvem kultury
- Seznam dokumentů navržených ke konzervačním nebo restaurátorským zásahům s minimálním bibliografickým popisem (signatura, titul periodika/ autor – název, provenience, datace, počet stran), včetně zdůvodnění výběru konkrétního dokumentu pro tyto zásahy, fotografie ilustrující stav dokumentu, další podrobnosti jsou uvedeny u příslušné aktivity
- Seznam dokumentů určených pro výrobu ochranných obalů
- Atest lepenky určené na výrobu ochranných obalů
- Seznam svazků postižených degradací kyselého papíru určených pro odkyselení včetně jasného zdůvodnění jejich výběru (kromě nízké hodnoty pH, a dále např. regionální dokumenty, periodika, stupeň poškození originálu, frekvence výpůjček, unikátnost), další podrobnosti jsou uvedeny u příslušné aktivity
- Cenová nabídka služby nebo vlastní cenová kalkulace
- Rozpis mzdových nákladů podle druhu práce, počtu hodin (výše úvazku) a výše odměny

Kontakt

V případě dotazů se obraťte na Oddělení literatury a knihoven Ministerstva kultury prostřednictvím Dotačního portálu Ministerstva kultury či přímo:

Mgr. Pavlína Doležalová

e-mail: pavlina.dolezalova@mk.gov.cz,

tel.: + 420 257 085 357

Ministerstvo kultury, Oddělení literatury a knihoven, Maltézské náměstí 471/1, 118 00 Praha 1

* Povinné přílohy jsou uvedeny ve všeobecných podmínkách výzvy, kapitola 7. Povinné náležitosti žádosti o dotaci.

nebo na odborného garanta podprogramu:

Ing. Petra Vávrová

e-mail: Petra.Vavrova@nkp.cz

tel.: +420 221 663 775

Národní knihovna České republiky, Mariánské náměstí 190/5, 110 00 Praha 1